

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

Development of the Training Course on Local Wisdom Silk Conservation and Heritage for Grade 9 Students

ประทุมทิพย์ สุมรัมย์¹, สุภาพร แพรรวพนิต²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมเรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโคกกลาง จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมของหลักสูตร แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตร แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ T- test ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินหลักสูตรฝึกอบรม ที่ประกอบด้วย ส่วนสำคัญของหลักสูตร คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เนื้อหาของหลักสูตร ระยะเวลาการอบรม สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล พบว่า มีความสอดคล้องและเหมาะสมอยู่ในระดับที่มาก 2) ผลการทดลองใช้หลักสูตรโดยเปรียบเทียบคะแนนความก้าวหน้าของผู้เข้ารับการฝึกอบรมคิดเป็นร้อยละ 28.33 และผลการประเมินความแตกต่างของคะแนนความรู้หลังเข้ารับการฝึกอบรม สูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาผ้าไหม, การอนุรักษ์และสืบทอด, ฝึกอบรม

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, e-mail: ram.am@hotmail.com.

² อาจารย์ประจำสาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, e-mail: supapanit@hotmail.com.

Abstract

The objectives of the research were 1) to develop of training course on local wisdom silk Conservation and Heritage for Grade 9 Students 2) to examine the results from training course on local wisdom silk Conservation and Heritage for Grade 9 Students and 3) to the satisfaction of participants on local wisdom silk Conservation and Heritage for Grade 9 Students. The Population and samples of the research from Grade 9 Students of Ban Khon Klang School sample were 15 Students, research instrument by Purposive Sampling Experimental design was One group pretest – posttest design the development of the training course on local wisdom silk Conservation and Heritage for Grade 9 Students the consistency and appropriateness of training course from, satisfaction from, pre-test and post-test participants training. The obtained data were analyzed by, Percentage, Mean, Standard Deviation and t-test Dependent. The results of the course trainings 1) The evaluations develop of training course on local wisdom silk Conservation and Heritage for Grade 9 Students were to rationales, objectives, course contents, instruction media, timetables, measurements and evaluations, It was also found that course evaluations results were considered relevant and appropriate ranking at the high level 2) The progress of group training was at 28.33 and the pre-test and post-test scores were statistically significant at 0.01 3) The satisfaction to wards of training course were at the high level.

Keywords : Local Wisdom silk , Conservation and Heritage, Training Course

บทนำ

มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคน การจัดการศึกษาเป็นการพัฒนาให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ มีคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542) และที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) ในมาตรา 27 ได้กล่าวไว้ว่าแนวทางการจัดการศึกษาให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน และในมาตราที่ 29 ได้เสนอว่าการเลือกภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อให้พัฒนาชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2555 ที่ให้ความสำคัญของการศึกษาและรับรองให้ชุมชนมี

สิทธิอนุรักษ์ส่งเสริมฟื้นฟูและสืบสานจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตชุมชน ให้อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพ เป็นรากฐานในการพัฒนาเพื่อความ พึ่งพาตนเอง การพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้พื้นฐานเดิมกับความรู้ใหม่ เพื่อให้ เกิดภูมิปัญญาใหม่ หรือคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสามารถของคนใน ชุมชนที่สั่งสมประสบการณ์ การเรียนรู้มายาวนาน มีการคิดค้นและพัฒนาขึ้นมา ภูมิปัญญา มีหลาย สาขาอาชีพ แต่ที่กล่าวถึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวอีสาน การทอผ้าไหมในภาคอีสานจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ด้วยความหลากหลายทาง วัฒนธรรมและหลายกลุ่มชนชาติ ดังนั้น ความงดงามและความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอจึงแตกต่างกันออกไป (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2555)

ผ้าไหม เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า และการสืบทอดภูมิปัญญาที่น่าภูมิใจของคนไทย ผ้าแต่ ละพื้นแต่ละชนิด แต่ละประเภท ยังบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน บนลวดลายผ้าไหม ใน จังหวัดบุรีรัมย์ มีชื่อเสียงในการทอผ้าไหมเช่นเดียวกัน การทอผ้าไหมมาตั้งแต่ครั้งโบราณ มีสี สัน ลวดลายหลากหลาย ตามความนิยมซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีหลายกลุ่มที่อาศัย ได้แก่ ชนเผ่าไทยเขมรที่ นิยมผ้าไหมลายทางกระรอก ชนเผ่าชาวกูยนิยมทอหมี่คั่นเป็นแนวตั้งย่นพื้นสีน้ำตาล มีหัวขึ้นพื้น แดงลายขีด ตีนขึ้นสีดำมีริ้วขาวเหลืองแดง ผ้าจะกวี เป็นผ้าคล้ายอันลูชินของเขมร มีลายทางยาว เป็นผ้าสตรีใช้นุ่งในงานสำคัญ ๆ ชนเผ่าชาวไทยโคราชที่นิยมผ้าไหมทางกระรอก และชนเผ่าไทย ลาวที่นิยมผ้ามัดหมี่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าจากการที่มีหลายชนเผ่ามาอยู่ร่วมกันนี้เอง ทำให้จังหวัดบุรีรัมย์ มีหลากหลายทางวัฒนธรรม และนอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิต แบบดั้งเดิมเสมอมา ได้ส่งเสริมให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ การทอผ้าไหมอย่างต่อเนื่อง โดยการ จัดโครงการประกวด หรือการนำผ้าไหมเข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณี ดังคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม” ดังนั้น จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาภูมิปัญญาผ้าไหม เป็นหลักสูตรฝึกอบรมภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และ สืบทอด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

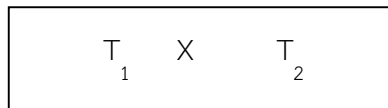
การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และ สืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าเรียนที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One Group Pretest – Posttest) วัดผลทดสอบก่อนและหลังฝึกอบรม (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2538) ดังแบบแผนการทดลองต่อไปนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบแผนการทดลอง

T_1 คือ การสอบก่อนการทดลอง (Pretest)

X คือ การทดลองใช้หลักสูตร

T_2 คือ การสอบหลังการทดลอง (Posttest)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโคกกลางอนุสรณ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในปีการศึกษา 2556

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโคกกลางอนุสรณ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. หลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วย หน่วยการฝึกอบรม จำนวน 4 แผน ได้แก่ หน่วยที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกำเนิดของผ้าไหม หน่วยที่ 2 กระบวนการสู่ศิลปหัตถกรรมผ้าไหม หน่วยที่ 3 สีเส้นและลวดลายบนผ้าไหม หน่วยที่ 4 กระบวนการทอผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบัน ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมของหลักสูตร ที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญในการประเมินคือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เนื้อหาของหลักสูตร ระยะเวลาการอบรม สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล ความสอดคล้องและเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2. แบบทดสอบก่อนและหลังฝึกอบรม เรื่องเรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ทดสอบความรู้ความเข้าใจแบบทดสอบมีลักษณะแบบทดสอบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาและเนื้อหา

3. แบบประเมินความพึงพอใจ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีต่อหลักสูตรเรื่อง ภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 ข้อ ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม เช่น กิจกรรมการฝึกอบรมน่าสนใจ เนื้อหาของการฝึกอบรมเข้าใจง่าย ผู้เข้ารับฝึกอบรมมีส่วนร่วมกิจกรรม เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปรากฏผลดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ (สจัด อุทรานันท์, 2532) พบว่ามีความสอดคล้อง และมีความเหมาะสมอยู่ที่ระดับมาก

2. ผลการประเมินการใช้หลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความก้าวหน้าของผู้เข้ารับการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ ผลที่ได้อยู่ที่ร้อยละ 28.33 และผลการเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่าคะแนนหลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1.1 จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำหลักการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของ (สจัด อุทรานันท์, 2532) มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร ระยะเวลาฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม การวัด และประเมินผล โดยผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสม พบว่ามีความสอดคล้องกับรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตร อยู่ที่ 0.67- 1.00 และหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ช่อผกา จันชันและคณะ, 2551) ที่ได้ศึกษาการสร้างและหาความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องการประดิษฐ์ตะกร้าจากผ้าทอ ที่ประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้ หลักการและเหตุผลของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้าง

หลักสูตร การจัดกิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการเรียน การวัดและประเมินผล และเกณฑ์การผ่าน หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกรายการ

ส่วนที่ 2 การประเมินการใช้หลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2.1 ผลการนำหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ประกอบด้วย 4 หน่วย ผลการประเมินการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการเปรียบเทียบคะแนนความก้าวหน้า พบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนความก้าวหน้า คิดเป็นร้อยละ 28.33 และเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังฝึกอบรม พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สง่า แดงวงษ์, 2552) ได้ศึกษาการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ การประเมินผลก่อนและหลังใช้หลักสูตร เพื่อศึกษาความรู้ของนักเรียนทั้งก่อนและหลัง โดยนำผลการประเมินการใช้หลักสูตรที่ได้จากแบบทดสอบวัดความรู้ ความจำ ความเข้าใจ มาวิเคราะห์ พบว่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลการศึกษาความพึงพอใจ ของผู้เข้าฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง ภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากการตอบแบบสอบถาม พบว่า มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรอยู่ที่ระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปานจิต อรุณเกตุดและคณะ, 2551) ได้ศึกษาผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องงานกระดาษรังผึ้ง เพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่าความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับที่มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง ภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ควรศึกษาวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

2. รูปแบบการจัดกิจกรรม ควรมีรูปแบบในกิจกรรมที่หลากหลาย ระยะเวลาในการจัดฝึกอบรมให้เหมาะสมกับกิจกรรม

3. การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ควรมีการจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม วิธีการอบรม รวมไปถึงการวัดและประเมินผล วิทยากรที่ให้ความรู้ต้องมีความสามารถในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง

4. รูปแบบในการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมชุมชน หรือเป็นกิจกรรมเสริมทักษะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทดลองหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบต่อกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อตรวจสอบผลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพต่อไป
2. การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรม ควรมีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากหลายสาขาอาชีพ เช่น อาจารย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน เพื่อช่วยในการตรวจสอบหลักสูตรฝึกอบรมและประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร
3. เนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องภูมิปัญญาผ้าไหม เพื่อการอนุรักษ์และสืบต่อ ควรสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เนื้อหาอ่านเข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ได้
4. ควรมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการฝึกอบรม เพื่อให้มีความหลากหลายของแหล่งการเรียนรู้ เพื่อช่วยเป็นตัวกระตุ้นให้กับผู้เข้าฝึกอบรมเกิดความสนใจ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2555). *“เสนาหาผ้าพื้นเมือง”*. วารสารวัฒนธรรม. 51(3). (ตุลาคม – ธันวาคม 2555).
- ช่อผกา จันชันและคณะ. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่องการประดิษฐ์ตะกร้าจากผ้าทอ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปานจิต อรุณเกตุและคณะ. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง งานกระดาษรังผึ้ง เพื่อการอนุรักษ์และสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545-2549*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิควิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- สังต์ อุทรานันท์. (2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม.
- สง่า แดงวงษ์. (2552). *การพัฒนาหลักสูตรการทอผ้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านหนองกระทุ่ม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.